УДК 376

DOI 10.31494/2412-9208-2020-1-3-363-370

PECULIARITIES OF TRAINING MARINE EDUCATION CONTENDERS FOR FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ МОРСЬКОЇ ОСВІТИ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Valentyna POZDNIKOVA,
Senior lecturer

Валентина ПОЗДНЯКОВА,
старший викладач

marpion7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1968-9915>

Azov Maritime Institute
National University "Odessa
Maritime Academy"

Азовський морський інститут
Національного університету
"Одеська морська академія"

✉ 19, Chornomorska Str.
Mariupol, Donetsk region, 87517

✉ вул. Чорноморська, 19
м. Маріуполь, Донецька обл.,
87517

Original manuscript received: October 03, 2020

Revised manuscript accepted: November 25, 2020

ABSTRACT

The article is devoted to the problem of training marine education contenders for future professional activity. It is determined that in modern socio-economic conditions the problem of activation of the human factor, maximum use of personal capabilities to achieve the highest results in professional activities, in particular in the marine industry, is particularly acute. It is proved by the author that determining the peculiarities of the training of marine education contenders for future professional activity will be facilitated by the characterization of the essence of the concept "professional orientation of marine education contenders" (the quality of the personality of a cadet of a maritime educational institution is associated with a certain activity in educational, social and other fields of activity and forms him as a future professional of maritime transport and a socially active citizen of society). The peculiarity of the training of marine education contenders for future professional activity is: the orientation of strategies and concepts of training maritime education to global and European values, and therefore it is important to learn a foreign language (acquisition in the process of organizing educational activities of competencies that determine effective training for professional activities); ambiguity and diversity of scientific approaches to the organization of the educational process of marine education contenders (from the focus on European models to the dominance of national ideology in Ukraine); active participation of marine education contenders in the patriotic education of state institutions, politicians, public and veterans' organizations and religious confessions. In determining the features of the training of marine education contenders for future professional activity, the following principles are identified: systematic approach, interaction of cadets with teachers, the principle of positive resource diagnostics, the principle of continuity, the principle of positive motivation and favorable emotional background, the principle of forming a positive perspective of the professional ability of a graduate of a maritime institution of higher education. .

Key words: training, educational process, contenders of marine education, features of training, professional activity, professional orientation.

Вступ. У сучасних соціально-економічних умовах особливо гостро стоїть проблема активізації людського чинника, максимального використання можливостей особистості для досягнення найвищих результатів у професійній діяльності, що є актуальним для підготовки фахівців морської галузі. Вирішення цієї проблеми залежить від організації підготовки до професійної діяльності, головна мета якої – сформувати готовність кваліфікованого фахівця морської галузі відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, який вільно опановує вміння і навички, мотивованого до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

Актуальність дослідження безпосередньо пов'язана з проблемою подальшого вдосконалення процесу становлення майбутнього фахівця в морській галузі, найважливішою якістю якого є професійна спрямованість як стійка мотивація до опанування майбутньої професією. Дослідження специфіки професійної спрямованості різних категорій фахівців здійснено в наукових дослідженнях, що стосуються психологічної готовності до професійної діяльності (Глікман, 2013), моделювання процесу підготовки суднового механіка (Дендеренко, 2015), комунікативної підготовки курсантів в історії розвитку морської освіти України (Золотовська, 2017), формування професійної компетентності судноводіння в майбутніх судноводіїв (Попова, 2019), історіографії становлення і розвитку морської справи на Півдні України (Ляшкевич, 2017), науково-методичних та загальнопедагогічних основ морської освіти (Рябуха, 2017), специфіки середньої і вищої морської освіти в закладах освіти України (Терентьєва, 2018) тощо.

Разом з тим процес формування професійної спрямованості здобувачів морської освіти в сучасних умовах утруднений зміною акцентів у світогляді сучасної молоді, зниженням їхнього рівня мотивації до освоєння морської професії, споживчим ставленням до життя в молодіжному середовищі. Понад 24% здобувачів морської освіти (21 респондент із 86) в Азовському морському інституті Національного університету “Одеська морська академія” заявляють про помилковий вибір професії і небажання будувати кар'єру на флоті.

Крім того, аналіз наукових розробок і освітньої практики в морських закладах вищої освіти свідчить про обмеженість арсеналу педагогічних засобів і відсутність їх взаємозв'язку в процесі підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності. Тому назріла необхідність у цьому контексті узагальнити теорію і досвід підготовки майбутніх фахівців морської галузі та визначити її особливості.

Мета статті – визначити особливості підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності.

Методи дослідження. У процесі написання статті використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення), що дозволило з'ясувати актуальність порушеної проблеми, ступінь її обговорення та актуальність у суспільстві, визначити суть понять “професійна

спрямованість особистості” та “професійна спрямованість здобувачів морської освіти”, а також виокремити особливості підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності; схарактеризувати найбільш дієві принципи підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності.

Результати та дискусії. У процесі проведеного аналізу наукової літератури дійшли висновків, що визначенню особливостей підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності сприятиме характеристика суті поняття “професійна спрямованість особистості”.

На думку В. Смелікової, професійна спрямованість особистості – це стійкий інтерес до професії і мотивація щодо опанування знань, умінь та навичок майбутньої професійної діяльності. У своїх дослідженнях учена виділяє такі основні види спрямованості особистості, як *світоглядну, побутову і професійну* (Смелікова, 2017).

Проаналізуємо різні підходи до трактування терміна “професійна спрямованість особистості”. З точки зору А. Столяренко, особистість не може бути фахівцем високого рівня, майстром своєї справи, справжнім професіоналом, якщо спрямованість у нього не достатньо розвинена (Столяренко, 2005).

Н. Терентьева стверджує, що професійна спрямованість особистості є сукупністю поглядів, ідей і переконань фахівця, що стали пріоритетними в його професійній діяльності, спрямованою на досягнення пріоритетних життєвих цілей. Науковець визначає професійну спрямованість як професійно-трудова і вважає, що це стійка домінуюча система мотивів і інтересів, які орієнтують діяльність людини і опосередковують її індивідуально-психологічні особливості як суб'єкта діяльності (Терентьева, 2018).

Г. Попова визначає, що професійна спрямованість – це якість особистості, яка містить професійні мотиви, схильності та інтереси, що відображають ставлення людини до обраної професії, сформовані в професійному середовищі й забезпечують результативність опанування професії (Попова, 2019). У наукових дослідженнях С. Глікман йдеться, що професійна спрямованість є сукупністю творчої активності, рефлексивних навичок, провідних мотивів професійної діяльності, стимулюючих самореалізацію особистості в обраній професії (Глікман, 2013).

О. Дендеренко виходить з того, що професійна спрямованість є складним і багатограним поняттям, і вважає, що вона є екзистенціальною компетенцією в цілеспрямованому усвідомленому процесі становлення професіонала (Дендеренко, 2015). Формування професійної здатності вчений характеризує через професійну спрямованість особистості на певний вид діяльності, що виявляється у вигляді стійких намірів і професійних мотивів, впевненості в своїх можливостях за обраним профілем і задоволеності професією.

В. Золотовська визначає професійну спрямованість здобувача

освіти як стійку властивість особистості, що ґрунтується на домінуючих мотивах, які спонукають її до педагогічної діяльності. Відповідно до визначення автора, структура професійної спрямованості особистості здобувача освіти характеризується наявністю трьох компонентів: мотивів вибору професії, навчальних мотивів і системи відносин до професії і до себе як до професіонала (Золотовська, 2017).

Проведений аналіз надає підстави стверджувати, що професійна спрямованість особистості – це особлива форма організації професійних знань, умінь, якостей і професійної культури особистості, які забезпечують можливість прийняття ефективних рішень в певній професійній галузі.

Розглядаючи суть цього поняття в контексті нашого дослідження, визначаємо професійну спрямованість здобувачів морської освіти як якість особистості курсанта морського закладу освіти, що пов'язана з певною активністю в освітній, громадській та інших галузях діяльності та формує його як майбутнього фахівця морського транспорту і соціально активного громадянина суспільства.

Проведений аналіз суті поняття “професійна спрямованість здобувача морської освіти” дозволяє визначити, що його основні характеристики полягають в тому, що майбутній фахівець:

- володіє системоутворюючою властивістю особистості, що визначає його психологічний склад як суб'єкта діяльності;

- виступає як стійкий і сильний інтерес, бажання, потяг до конкретної професії і прагнення в ній вдосконалюватися;

- є сукупністю провідних мотивів до професійної діяльності;

- виявляє відношення особистості (здобувача освіти) до мети педагогічної системи на емоційному, пізнавальному і поведінковому рівнях;

- дає установку на певний вид діяльності, яка проявляється у вигляді стійких намірів і професійних мотивів;

- сприяє орієнтації сучасного фахівця в морській галузі;

- стимулює до активності в професійній діяльності;

- формує стійкість до зовнішніх чинників у професійній діяльності;

- обумовлює і відображає професійні мотиви, цілі та ставлення до дійсності.

Проведений аналіз наукової літератури надає підстави стверджувати, що більшість учених єдині в тому, що професійна спрямованість є інтегративною якістю особистості. Цей висновок покладено в основу цього дослідження, у якому параметри професійної спрямованості здобувача морської освіти дозволяють розглянути проблему її формування в контексті діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів.

Слід зазначити, що основним змістом професійної спрямованості є стійка мотивація здобувача морської освіти до майбутнього професійної діяльності як потреби індивіда, тобто – процес і результат професійного

навчання, ставлення особистості до предмета (об'єкту) праці, перспектив його розвитку, престижу професії та спеціальності тощо.

З огляду на вищезазначене виокремлюємо принципи підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності:

- системності та систематичності (орієнтує на досягнення системності знань при викладанні навчальних дисциплін через встановлення тісного зв'язку між елементами вивченого матеріалу, розкриттям спільних елементів і структури);

- взаємодія курсантів з викладачами (спрямовує навчальну діяльність на розробку та реалізацію програмних продуктів та педагогічної технології);

- принцип позитивно-ресурсної діагностики (виявляє чинники й умови, що дозволяють організувати взаємодію);

- принцип неперервності (супровід курсантів на всіх етапах навчання);

- принцип позитивної мотивації та сприятливого емоційного фону (спрямований на регуляцію співвідношення потреб і функціональних вимог курсанта, емоційного та раціонального вибору рішень);

- принцип формування позитивної перспективи професійної здатності випускника морського закладу вищої освіти (націлює на успішне навчання, оволодіння компетентностями, уявлення особливостей професії, перспективи кар'єри та становлення в статусі професіонала).

Виокремлення цих принципів у контексті визначеної проблеми дослідження дозволяє максимально реалізувати освітньо-професійні потреби курсантів та визначити особливості підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності.

Отже, проведений аналіз наукової літератури дає підстави визначити особливості підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності, зокрема:

- орієнтації стратегій і концепцій підготовки здобувачів морської освіти на загальноосвітні й європейські цінності, а тому важливим є вивчення іноземної мови (набуття в процесі організації освітньої діяльності компетенцій, що зумовлюють дієву підготовку до професійної діяльності);

- неоднозначність і різновекторність наукових підходів до організації освітнього процесу здобувачів морської освіти (від орієнтації на європейські зразки до домінування національної ідеології в Україні);

- активна участь здобувачів морської освіти в патріотичному вихованні державних інститутів, політиків, громадських і ветеранських організацій та релігійних конфесій.

Висновки. На основі проведеного аналізу наукової літератури дійшли висновку, що визначенню особливостей підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності сприятиме характеристика суті поняття “професійна спрямованість особистості”,

яку в дослідженні визначаємо як особливу форму організації набуття професійних знань, умінь, якостей і професійної культури особистості, що забезпечують можливість прийняття ефективних рішень у певній професійній галузі, зокрема і морській. У контексті дослідження визначено професійну спрямованість здобувачів морської освіти як якість особистості курсанта морського закладу освіти, що пов'язана з певною активністю в освітніх, громадських та інших галузях діяльності та формує його як майбутнього фахівця морського транспорту і соціально активного громадянина суспільства.

Особливістю підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності є: орієнтації стратегій і концепцій підготовки здобувачів морської освіти на загальноосвітні й європейські цінності, а тому важливим є вивчення іноземної мови (набуття у процесі організації освітньої діяльності компетенцій, що зумовлюють дієву підготовку до професійної діяльності); неоднозначність і різновекторність наукових підходів до організації освітнього процесу здобувачів морської освіти (від орієнтації на європейські зразки до домінування національної ідеології в Україні); активна участь здобувачів морської освіти в патріотичному вихованні державних інститутів, політиків, громадських і ветеранських організацій та релігійних конфесій.

У роботі доведено, що знання і розуміння суті та теоретичних основ за професійним спрямуванням здобувачів морської освіти допомагає передбачити або прогнозувати особистісну та професійну поведінку, спланувати індивідуальний і диференційований підхід в процесі здійснення організаторської та виховної роботи з курсантами, сприяє їх адаптації до умов морської служби, успішності в професійному становленні та професійному зростанні в майбутній професійній діяльності.

Література

Глікман С. В. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх судноводіїв / С. В. Глікман // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. – Бердянськ: БДПУ, 2013. – № 4. – С. 134–141.

Дендеренко О. О. Моделювання процесу підготовки суднового механіка як засіб реалізації компетентнісного підходу до навчання у морській ВНЗ / О. О. Дендеренко // Пед. науки: зб. наук. праць. – Херсон: ХДУ, 2015. – Вип. 67. – С. 326–332.

Золотовська В. С. Комунікативна підготовка курсантів в історії розвитку морської освіти України / В. С. Золотовська // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький, 2017. – Вип. 159. – С. 206–210.

Ляшкевич А. І. Історіографія становлення і розвитку морської справи на Півдні України у дослідженнях науковців XIX–XX століть / А. І. Ляшкевич // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. – Випуск 34. – С. 297–303.

Попова Г. В. Формування професійної компетентності судноводіння в майбутніх судноводіїв / Г. В. Попова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології: наук. журнал. / гол. ред. А. А. Сбруєва – Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2019. – № 1 (85). – С. 51–60.

Рябуха І. М. Закладення науково-методичних та загальнопедагогічних основ морської освіти (початок XVIII століття) / І. М. Рябуха // Педагогічні науки: збірник наукових праць. – Випуск LXXX. – Херсон: Херсонський державний університет, 2017. – С. 37–41.

Смелікова В. Б. Підготовка майбутніх судноводіїв до професійноорієнтованого спілкування засобами кейс-технологій: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон., 2017. – 181 с.

Столяренко А. М. Психология и педагогика: учебное пособие / А. М. Столяренко. – М.: ООО «ЮНИТИ-ДАНА». – 2005. – 526 с.

Терентьева Н. О. Специфіка середньої і вищої морської освіти закладах освіти України (історико-професійний аспект) / Н. О. Терентьева, Р. І. Шевченко // Педагогічний альманах. – 2018. – ВІПУСК 38. С. 217–225.

Токуєва А.О. Роль практичної підготовки під час навчання у вищому закладі освіти морського профілю / А. О. Токуєва // Молодий вчений, 2019. Вип. 7.2 (71.2). С. 29–31.

References

Glickman, S. (2013). *Formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy maybutnikh sudnovodiyiv* [Formation of Value Orientations of Future Navigators], (pp. 134-141). Berdyansk : Berdyansky derzhavnyy pedahohichnyy universytet [in Ukrainian]

Denderenko, O. (2015). *Modelyuvannya protsesu pidhotovky sudnovoho mekhanika yak zasib realizatsiyi kompetentnisnoho pidkhodu do navchannya u morskyy VNZ* [Modeling the process of training a ship engineer as a means of implementing a competency-based approach to training in maritime universities], (pp. 326-332). Kherson : Khersonsky derzhavnyy kniversytet [in Ukrainian]

Zolotovska, M. (2017). *Komunikatyvna pidhotovka kursantiv v istoriyi rozvytku mors'koyi osvity Ukrayiny* [Communicative training of cadets in the history of maritime education in Ukraine], (pp. 206-210). Kropyvnytskyi : Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky [in Ukrainian]

Lyashkevich, A. (2017). *Istoriografiya stanovlennya i rozvytku morskoyi spravy na Pivdni Ukrayiny u doslidzhennyakh naukotsiv XIX-XX stolit* [Historiography of the formation and development of maritime affairs in the South of Ukraine in the studies of scientists of the XIX-XX centuries], (pp. 297-303). Kherson : Khersonska akademiya neperervnoyi osvity [in Ukrainian]

Popova, G. (2019). *Formuvannya profesynoyi kompetentnosti sudnovodinnya v maybutnikh sudnovodiyiv* [Formation of professional competence of navigation in future navigators], (pp. 51-60). Sumy : Sumsky derzhavnyy pedahohichnyy universytet named after A. Makarenko [in Ukrainian]

Ryabukha, I. (2017). *Zakladennya naukovo-metodychnykh ta zahalnopedahohichnykh osnov morskoyi osvity (pochatok XVIII stolittya)* [Establishment of scientific and methodological and general pedagogical foundations of maritime education (early XVIII century)], (pp. 37-41). Kherson : Khersonsky derzhavnyy kniversytet [in Ukrainian]

Smelykova, V. (2017). *Pidhotovka maybutnikh sudnovodiyiv do profesynooriyentovanoho spilkuvannya zasobamy keys-tekhnohohiy* [Training of future navigators for professionally oriented communication by means of case technologies], (pp. 181), dys. ... kandydata ped. nauk: 13.00.04. – Kherson [in Ukrainian]

Stolyarenko, A. (2005). *Psikhologiya i pedagogika uchebnoye posobiye* [Psychology and Pedagogy study guide], (pp. 526). M. : UNITI-DANA [in Russian]

Terentyeva, N. (2018) *Spetsyfika serednoyi i vyshchoyi morskoyi osvity zakladakh osvity Ukrayiny (istoryko-profesynnyy aspekt)* [Specifics of secondary and higher maritime education in educational institutions of Ukraine (historical and

professional aspect]], (pp. 217-225). Pedahohichnyy almanakh [in Ukrainian]

Tokueva, A. (2019). *Rol' praktychnoyi pidhotovky pid chas navchannya u vyshchomu zakladi osvity mors'koho profilyu* [The role of practical training during higher education in maritime education], (pp. 29-31). Molodyy vchenyy [in Ukrainian]

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена проблемі підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності. Встановлено, що в сучасних соціально-економічних умовах особливо гостро стоїть проблема активізації людського чинника, максимального використання можливостей особистості для досягнення найвищих результатів у професійній діяльності, зокрема морській галузі. Автором доведено, що визначенню особливостей підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності сприятиме характеристика суті поняття "професійна спрямованість здобувачів морської освіти" (якість особистості курсанта морського закладу освіти пов'язана з певною активністю в освітніх, громадських та інших галузях діяльності та формує його як майбутнього професіонала морського транспорту і соціально активного громадянина суспільства). Особливістю підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності є: орієнтації стратегій і концепцій підготовки здобувачів морської освіти на загальноосвітній й європейські цінності, а тому важливим є вивчення іноземної мови (набуття в процесі організації освітньої діяльності компетенцій, що зумовлюють дієву підготовку до професійної діяльності); неоднозначність і різновекторність наукових підходів до організації освітнього процесу здобувачів морської освіти (від орієнтації на європейські зразки до домінування національної ідеології в Україні); активна участь здобувачів морської освіти в патріотичному вихованні державних інститутів, політиків, громадських і ветеранських організацій та релігійних конфесій. При визначенні особливостей підготовки здобувачів морської освіти до майбутньої професійної діяльності, виокремлено такі принципи: системності та систематичності, взаємодія курсантів з викладачами, принцип позитивно-ресурсної діагностики, принцип неперервності, принцип позитивної мотивації та сприятливого емоційного фону, принцип формування позитивної перспективи професійної здатності випускника морського закладу вищої освіти.

Ключові слова: підготовка, освітній процес, здобувачі морської освіти, особливості підготовки, професійна діяльність, професійна спрямованість.